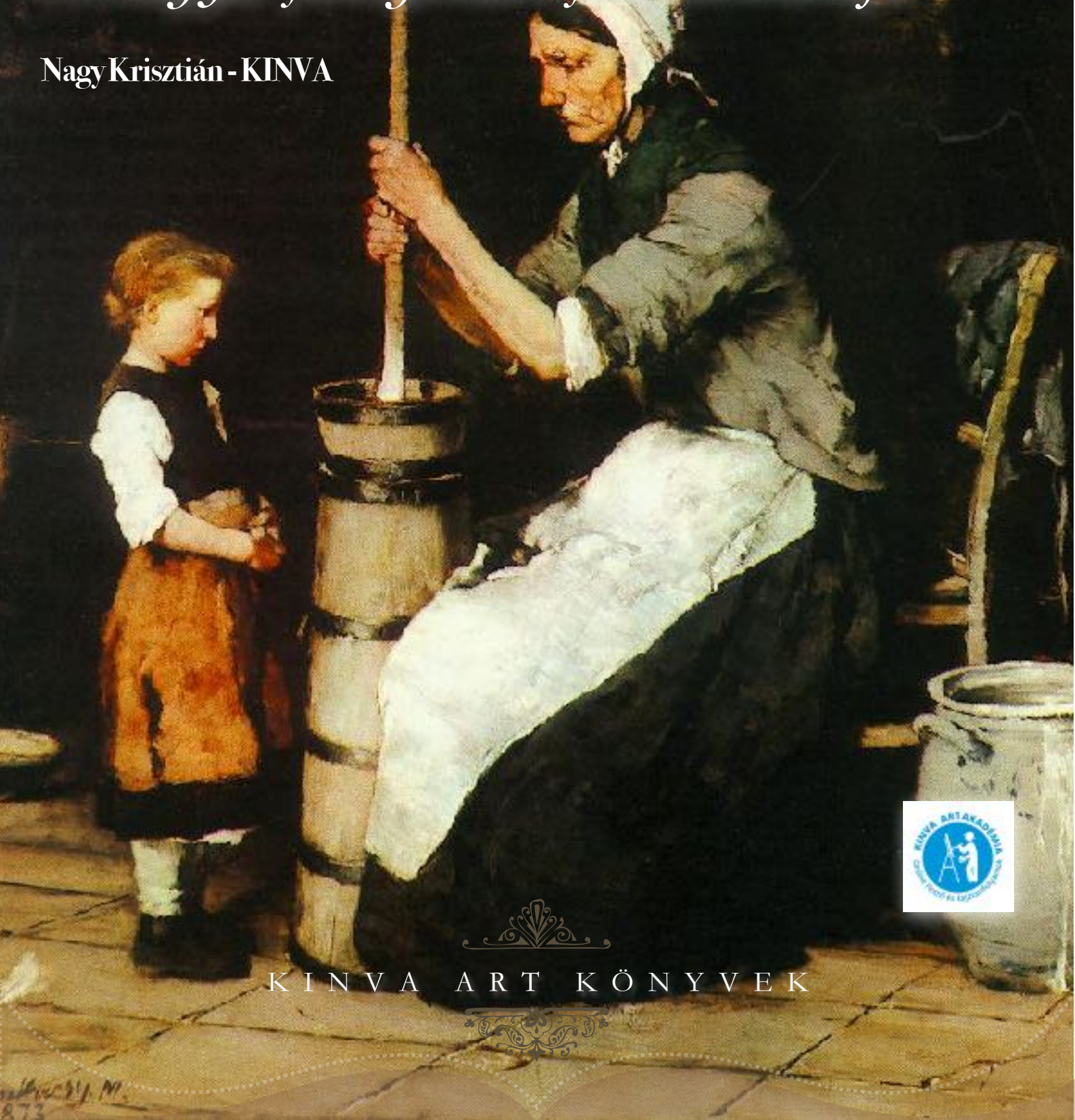

Munkácsy Mihály

A Magyar festőgénusz festőtechnikája

Nagy Krisztián - KINVA

KINVA ART KÖNYVEK

Tartalomjegyzék

Munkácsy Mihály	3
Előszó	4
Munkácsy és az aszfalt	6
Bevezető	7
Az aszfalt	10
Munkácsy Bitümje	16
A 19. századi Francia paletták	21
A 19. század hagyományos színhasználata	22
Vauthier felmérése	24
Vauthier felmérésének eredménye	26
Utószó	27
A szerző	28

Munkácsy Mihály
A M A G Y A R F E S T Ő G É N I U S Z

N a g y K r i s z t i á n - K I N V A

Előszó

Munkácsy Mihály méltán viseli a festőgénusz jelzőt, hiszen minden idők egyik legsikeresebb Magyar festőművésze volt. Úgy gondolom hát, hogy mindenkinek aki kicsit is érdeklődik a festészet iránt, akár mert gyűjtő, vagy éppen csak műkedvelő, akár azért mert maga is festő.

Bár amikor Munkácsy kerül szóba, a legtöbben a Krisztus-Trilógiára és néhány másik emblemikus művére asszociálnak, mint az Ásító inas vagy a Rózsehordó. Ezekről már rengeteg írás megjelent. Az életrajzi művek ezeket mind-mind számtalanszor bemutatták már.

Munkácsy azonban más aspektusokból megvizsgálva is egy nagyon érdekes művész volt. Mindenek előtt, rendkívül fiatalon hatalmas sikert tudott elérni, és mindezt gyakorlatilag önerőből tette. Ez már önmagában is figyelemreméltó teljesítmény, hiszen a legtöbb művéssel pont az ellenkezője történt és történik ma is. Az igazi siker csak keveseknek adatik meg.

Ezen kívül az is figyelemre méltó, hogy ő akkor jutott a csúcsra a sikereivel, amikor már nagyban változott a művészeti irány, hiszen Munkácsy akkor lett sikeres, mikor Párizs egyre hangosabb lett az impresszionisták hangjától. Pedig ha valaki akkor éppen Munkácsy, messzemenőig távol állt ettől a szemléletmódtól. Hiszen ő maga Romantikus Realista festő volt. Ahová egy impresszionista pasztell színt festett volna, oda Munkácsy biztos, hogy sötét, bitument festett.

Tehát a siker titokzatos eszenciája járta át ezt a nagy formátumú művészt, aki a maga idejében a festészet eszközeivel tanította meg a fél világot arról, hogy létezik olyan, hogy Magyar, létezik olyan, Hogy Magyarország.

Ami Munkácsy festészetét a fentiekén felül még érdekessé teheti, az a módszer ahogyan festett, a technika amivel dolgozott, és azok az anyagok, azok a festékek melyeket az alkotásaihoz felhasznált.

Ebben a kiadványban ezeket az anyagokat szeretném bemutatni, hiszen ezáltal bepillantást nyerhetünk a festészet boszorkánykonyhájába, ami a 19. században gyakran tényleg olyan volt mint egy boszorkánykonyha. Izgalmas olvasmány lehet ez mind a festők, mind a műkedvelők számára. Az általa használt anyagok megismerése nagyon fontos, hiszen ez kiindulási alapként szolgál a technikáinak mélyebb megismeréshez is. Jelen kiadvány tehát konkrétan a Munkácsy által előszeretettel alkalmazott “Bitümré” és annak alternatíváira fókuszál, felfedve ennek az anyagnak a hiányosságait és az alternatíváit egyaránt.

Munkácsy és az aszfalt

Bevezető

Ismeretes, hogy a Munkácsy képek erősen sötétednek és az idő előrehaladtával ez a romboló folyamat egyre előrehaladottabb állapotba kerül. Félő, hogy a képek gyakorlatilag teljesen eltűnnek és a festményen csak egy nagy sötétség lesz látható. Ennek oka az általa használt “Bitüm” nevű anyag.

Bécsi mestere Rahl halála után Munkácsy rövid Magyarországi tartózkodás után Ligeti Antal tanácsára Münchenbe utazott, azzal a szándékkal, hogy ott megpróbál bejutni Karl von Piloty professzor osztályába. Pilotyra akkoriban Münchenben afféle félistenként tekintettek, aki a festészetben egy szokatlan, az akkori technikáktól merőben eltérő módszerrel dolgozott. A Müncheneri fiatal festőgeneráció pedig ezt az új, a “Pilotysták” (Piloty követői) által használt festészetet kezdte követni. Piloty osztályába csak a kiváltságosok tudtak helyet kapni, Munkácsyt elutasította a nagy nevű professzor. Szerencséjére ebben az időben már a Müncheneri Akadémián oktatott honfitársa, Wágner Sándor, (Wágner híres képe a “Dugovics Titusz önfeláldozása”) aki felkarolta a Müncheneri Magyar festőket és Munkácsyt is befogadta a saját osztályába. Wágnerrel megtanulta Munkácsy a Piloty féle technikát.

Karl von Piloty – Az aréna alatt

Wágner Sándor – Dugovics Titusz önfeláldozása

Az aszfalt

Ennek lényege az aszfalt barna használatán alapult. Az aszfalt barna egy nagyon szép és érdekes tulajdonságú pigment. Töményen, sűrűn, egészen sötét barna, majdhogynem feketének látszik, míg vékony áttetsző rétegben gyönyörű, enyhén narancsos-okkeres, sárgásbarna színű festék. Fehérrel keverve szép kávébarna színeket ad.

Az aszfalt egyik hátránya, hogy nagyon lassan szárad, emiatt fontos, hogy használata esetén valamilyen száradás gyorsítót használjunk, pl. fekete olajjal (ólom-oxiddal főzött lenolaj) készítették belőle a festéket, vagy a festőszerhez keverték szikkatívoakat miközben használták. A Münchener festők ezt az aszfaltot úgy használták, hogy felhígítva ezzel rajzolták fel az előrajzot a képre, majd elkezdték a sötét tónusokat kialakítani a kép többi részén az aszfalt segítségével. A kép egységes, harmonikus színvilágának érdekében ahol csak alkalom adódott, ott mindenhol keverték egy kicsit ebből az aszfaltból a színekhez is. A fehéret is gyakran ezzel törték meg.

Így nagyon szép, sötét tónusú képeket kaptak, hasonlóan az Északi Barokk festők pl. Rembrandt képeihez. A sötét aszfalt alkalmazása vastagabb fedő rétegek alkalmazását követelte meg, így a Münchener festők pasztózusabban festettek mint ahogy akkoriban szokás volt, a képeiken az ecsetvonások markánsan megmutatkoztak, a sötét hátterekből a színek és a csúcspontok szinte világítva emelkedtek ki.

Tehát megtudtuk, hogy a Piloty professzor által preferált aszfalt festék használatát ő maga is átvette, ez a gyakorlat vezetett végül a ma tapasztalható képromláshoz, de nem olyan egyértelműen mint azt sokan gondolják. Kevesen tudják de a Pilotyék által használt aszfalt barna és Munkácsy “Bitümje” nem ugyanaz az anyag volt. Ennél fogva pl. Piloty képen nem tapasztalható az a folyamat ami a Munkácsy képekre jellemző.

Az USA-ban főleg Utah Államban bányásznak egy ásványt melynek a neve Gilsonite. A Gilsonit egy természetes módon megkövesedett, gyantás szénhidrogén, tehát kőolaj származék. A gilsonitot Amerikában” természetes aszfaltnak”, vagy “természetes bitumennek” is hívják.

Gilsonit bánya az USA-ban

Természetes gilsonit

Gilsonit pigment

A gilsonit természetes formájában szilárd, kemény, a fosszilis gyantákhoz hasonló anyag, jellemzői közé tartozik, hogy magas hőmérsékleten minőségtől függően 130-200 celsius fokon megolvad. Ezen kívül oldószerekben pl. lakkbenzinben és terpentiben jó oldható anyag.

A festészetben eredetileg ezt a természetes formáját használták. A bányászott ásványt megőrölték és lenolajjal festéket készítettek belőle, vagy használták az akvarell és a tempera festészetben is. Ezt a festéket hívták aszfalt barnának, vagy aszfaltumnak.

A ma is ismert aszfalt utak nem természetes aszfaltból, hanem bitumenből készülnek. A Bitumen a Gilsonit mesterségesen előállított változata, amelyet kőolaj lepárlással készítenek a lepárlás melléktermékeként keletkezett pakurából. Amikor ehhez a szintetikus bitumenhez, azt megolvasztva kőzúzalékokat adnak, majd utat készítenek belőle, akkor az így készült utakat aszfalt útnak nevezzük. Az aszfalt név

onnan ered, hogy az így keletkezett anyag ismét szilárd, kőszerű lesz, ami hasonlít a természetes formájához a gilsonitához.

A Természetes aszfalttól eltérően a bitumen mindig lágy, könnyen olvadós, ragadós, örökké aktív anyag marad, ami alkalmatlanná teszi a festészeti célú felhasználásra.

Festeni csak a természetes aszfalttal lehet, a gilsonittal.

Ezt a 19. században még sokan nem tudták, köztük Munkácsy sem.

Mivel a gilsonit amerikai importból származott, magasabb ára volt, és nehezebb volt hozzájutni mint az Európában akkor már gyártott szintetikus bitumenhez. Festék formájában, színtónusok és transzparencia tekintetében nagyon hasonló egymáshoz a két anyag, gyakran össze is keverték őket emiatt. A természetes aszfaltot is hívták bitumennek és fordítva. Munkácsy is ennek a tévedésnek az áldozata lett.

Ma pl. az amerikai Natural Pigments művészfesték gyár forgalmazza a gilsonitot. Ha hozzá tudunk jutni érdemes vele kísérletezni, mert egy csodálatos anyag.

Mivel a neveket keverik és helytelenül használják, emiatt teljesen mindegy, hogy hogyan hívják, bitumennek e vagy aszfaltnak, azt érdemes figyelni, hogy az anyag gilsonite e vagy sem. Ha gilsonit akkor minden rendben van.

A legjobban úgy érdemes elkészíteni, hogy szárítóval főzött lenolajjal (pl. fekete olaj)dörzsölik el a gilsonit pigmentet. Ezen kívül használat közben érdemes zselé médiumot alkalmazni ami segíti a pigmentet abban, hogy később ne "vándoroljon el" arról a helyről ahová felfestettük.

Aszfalt barna kézműves olajfesték

Aszfalt barna keverés zselémédiummal

Ez a nehéz száradás mellett az aszfalt barna másik hátránya, hogy sokáig mozgásban marad a képen, ezzel hajlamos összekeveredni a mellette lévő színekkel, akkor is ha mi ezt nem szeretjük volna. Gyakorlatilag úgy viselkedik ilyenkor mint egy lakk, hiszen gyakorlatilag az is. A lakkok is a végleges száradásig “terülnek”, mozognak, terjednek a képen.

Aszfalt festék készítése

A csodás, tüzes, transzparens aszfalt festék

Az is jó megoldás, ha festék készítés közben néhány százalék silicát azaz izzított-szilícium-dioxidot(a silica egy zselésítő anyag, a zselé médiumok alapanyaga) adunk a pigmenthez. Ez így egy csodálatos festék lesz, ami talán a legszebb, legtüzesebb barna ami a festészetben létezik.

Munkácsy Bitümje

Munkácsy nem ugyanazt az anyagot használta mint Pilotyék. Munkácsy a saját maga által használt anyagot “Bitüm-nek” nevezte.

Munkácsy bitümje egy általa kikísérletezett keverékből állt, amely a jelek szerint egy igen összetett anyag volt. Többek között tartalmazott, bitument, méhviaszt, propoliszt, lenolajat, vasport, mastix gyantát, gumiarábikumot és még ezen kívül is jónéhány anyagot. Munkácsy e keveréket először Düsseldorfban használta, talán mert ott nem jutott hozzá a Münchenben megismert természetes aszfalthoz. Az okok közt szerepelhetett a természetes aszfalt magas ára, esetleg az, hogy a düsseldorfi festékkereskedők nem forgalmazták azt stb.

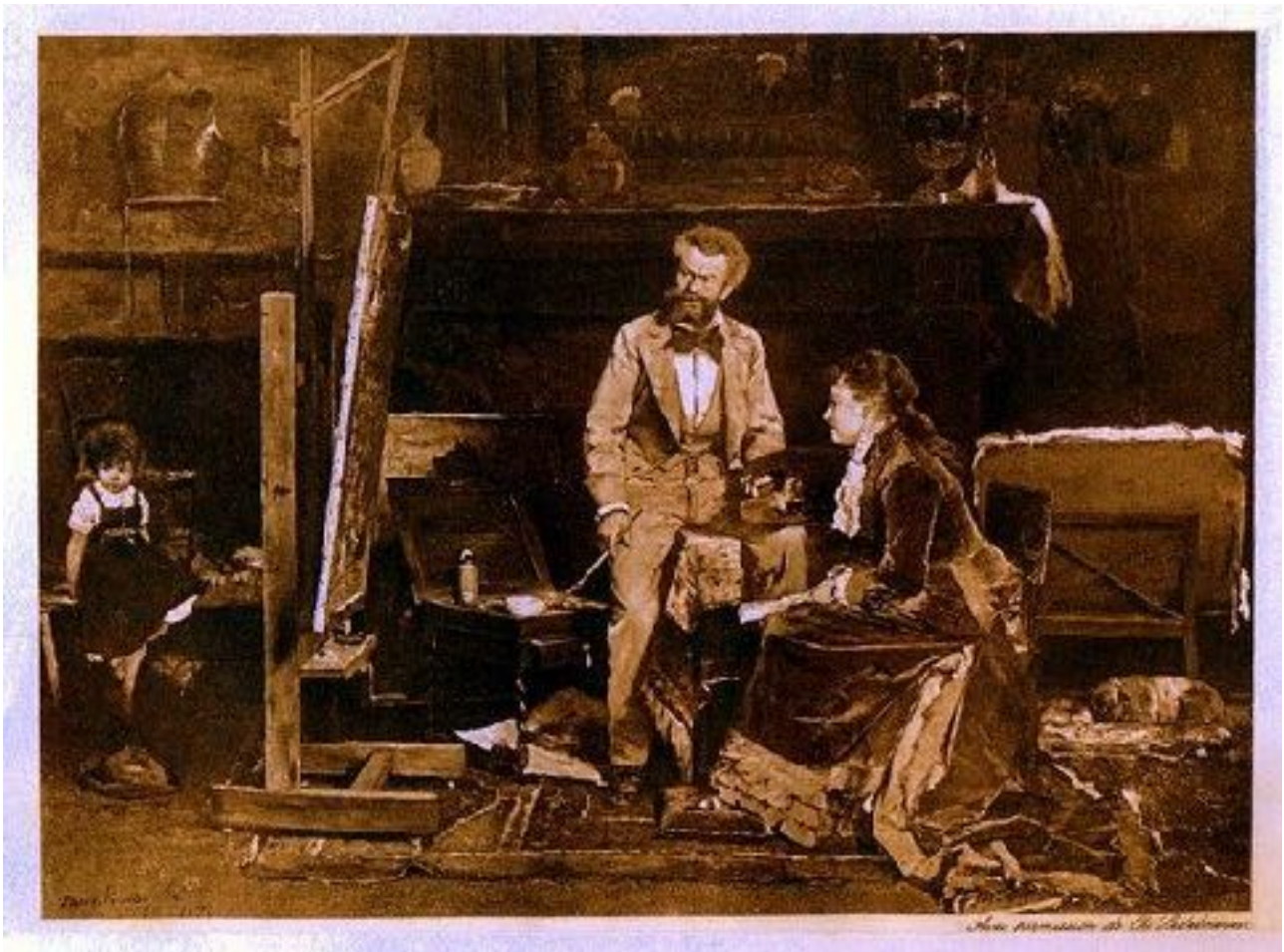
Munkácsy bitümje hasonlít azokhoz az anyagokhoz, amelyet a 19. századi asztalosok használtak bútor bevonatként. Ezek az asztalosipari anyagok is tartalmaztak vas port. Nyilván ezt a keveréket Munkácsy még asztalosinas korában ismerte meg. Ezeken a régi bútorokon ugyanolyan sötétedések és krokodilbőr szerű mintázatok kialakulása figyelhető meg, mint Munkácsy festményein.

Mivel Düsseldorfban nem jutott hozzá a természetes aszfalthoz, elkezdte ezt a keveréket használni, mivel ragaszkodott az aszfaltos technikához amit Münchenben megismert. Valószínűleg technikailag bevált neki az új keverék így élete további szakaszában is ezt használta, egészen 1880-ig.

A Munkácsy képeken tapasztalható egy megállíthatatlan sötétedő folyamat ami ennek az anyagnak a használatának tudható be.

Munkácsy Mihály – Műteremben c. kép a korabeli fotón jól látható a gazdagon kidolgozott háttér a képen, a sötétedés még csak kezdeti stádiumában járt.

Az újabb keletű fotón már teljesen eltűntek a részletek a háttérből, a sötétedés már egészen előrehaladott állapotban van.

Rőzsehordó, korai fotó

Rőzsehordó újabb fotó,

Látható, hogy a Rőzsehordóról az újabban keletkezett fotón előrehaladott állapotban van a sötétedés a háttéren.

A sötétedési folyamatok mellett egyéb problémák is vannak ezekkel a festményekkel. Az egyik ilyen probléma, az ún. “süllyedés”. Ez azt jelenti, hogy a mélyebb rétegekben található, soha meg nem száradó, aktív, lágy bitumenbe, a felette helyett foglaló egyéb színek idővel belesüllyednek.

A másik ilyen probléma, hogy egy erős, ráncosodó, repedező folyamat is megfigyelhető ezeken a képeken, amelyek gyakran “krokodilbőrszerű” megjelenést öltenek.

A krokodil bőr

Ez tipikusan olyan eset amikor kiviláglik, hogy a helytelen anyag használat micsoda problémákhoz vezethet, és a legnagyobb művészek is beleeshetnek ilyen hibákba. Ezek a hibák csak a biztos anyagismerettel és az új anyagok használatával szembeni óvatos hozzáállással kerülhetőek el.

1880-ra Munkácsy számára is nyilvánvalóvá vált, hogy baj van az anyagokkal és ekkor hagyta el végre a bitüm alkalmazását és korszerűbb, biztonságosabbnak ítélt anyagok használatára tért át.

A 19. századi Francia paletták

A 19. század hagyományos színhasználata

A 19. századot megelőzően a művészek által alkalmazott paletták elsősorban az un. földpigmentekre támaszkodtak. A 19. században eztán gyorsuló ütemben, a kémiai felfedezésekkel együtt kezdtek el egyre másra újabb és újabb mesterségesen előállított pigmenteket használni. A 19. század végére már általánosan elterjedt a tubus is, mint a kész festék tárolásának legmegbízhatóbb eszköze, ez a felfedezés aztán végkép felgyorsította a szintetikus festékek használatának terjedését, mely örökre megváltoztatta a művészek palettáját.

A 19. században a színválaszték bővülését és megújulását persze nem minden művész üdvözölte de a nagy többség nyilván tárt karokkal fogadta az új színeket. Az impresszionisták például nagy potenciált láttak az új színekben. Azt hitték, ha rendelkezésükre áll a palettán a spektrum 7 színe tiszta festék formájában, akkor abból ők minden további színt bármikor, a legtisztább árnyalatban ki tudnak keverni. Bár nyilvánvalóan ez a teljes színárnyalat spektrum szempontjából hű ábránd volt, azért az impresszionisták végül is el tudták érni a saját céljaikat, nekik megfelelt az általuk választott, használt színpaletta.

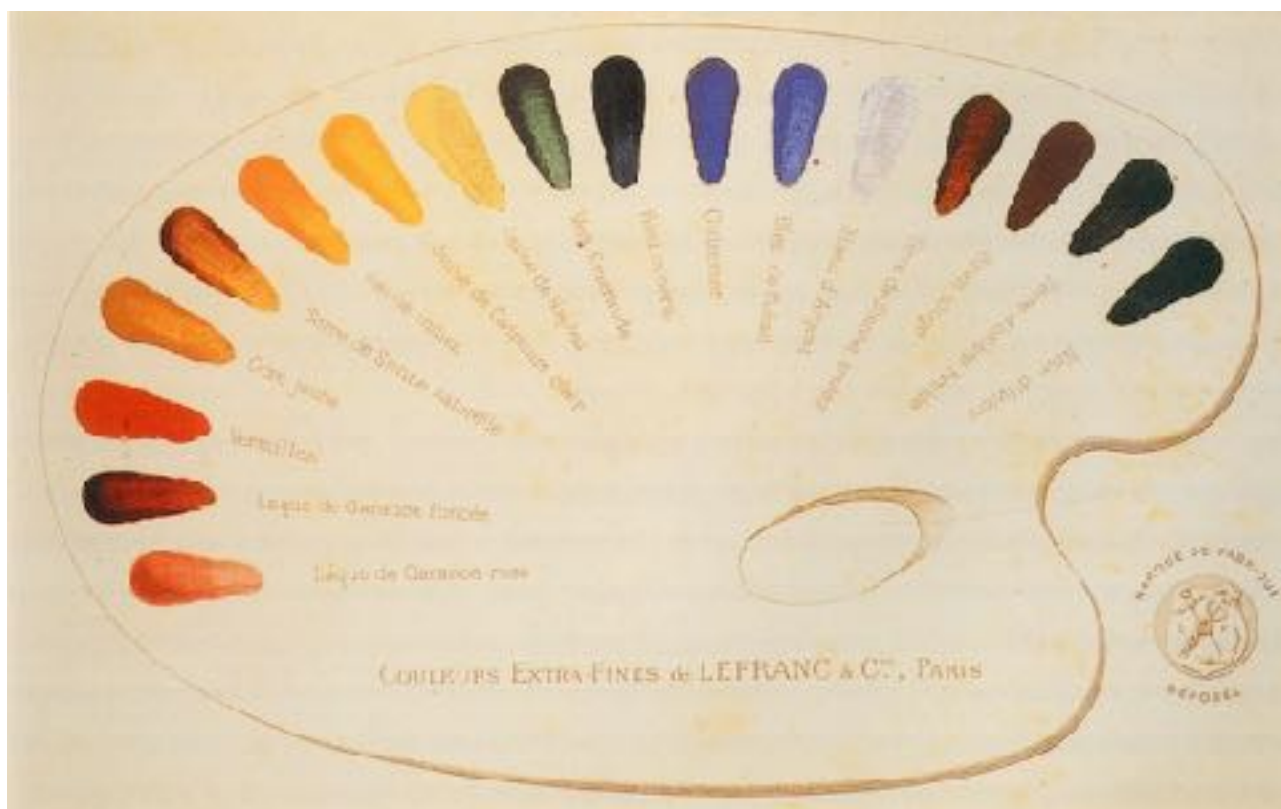
Ugyanakkor az akadémiai képzettséggel bíró, klasszikus festészet gyakorlói tartottak az új színek túlzottan erős színezőerejétől, harsány, intenzív színeitől. Például Jacques-Louis David azt gondolta, az új festékek nagyon törekenyek az új színek pedig nem elég tartósak. Közülük legtöbben állhatatosan kitartottak a történelem folyamán már évszázadok vagy éppen évezredek óta használt színek

mellett. Azt gondolták, ha a föld színek elég jók voltak a régi mestereknek, akkor jók lesznek nekik is.

Néhány akadémista festő lazábban kezelte ezeket a szabályokat, de ők is csak módjával, óvatosan használtak az új színekből. Főleg csak a drapériák, ruhák színezésénél használták őket.

Persze ahogy tellett az idő egyre több művész barátkozott meg az új színekkel és megtanulták a hagyományos színek mellett az új színek használatát is, ezzel teljesebbé téve palettájukat.

19. századi Színpaletta reklám a Lefranc katalógusából

Vauthier felmérése

A 20. század elején Charles Moreau-Vauthier Francia festőművész, kíváncsi volt arra, hogy az impresszionista miként befolyásolta a klasszikus paletta alkalmazását a 19. században.

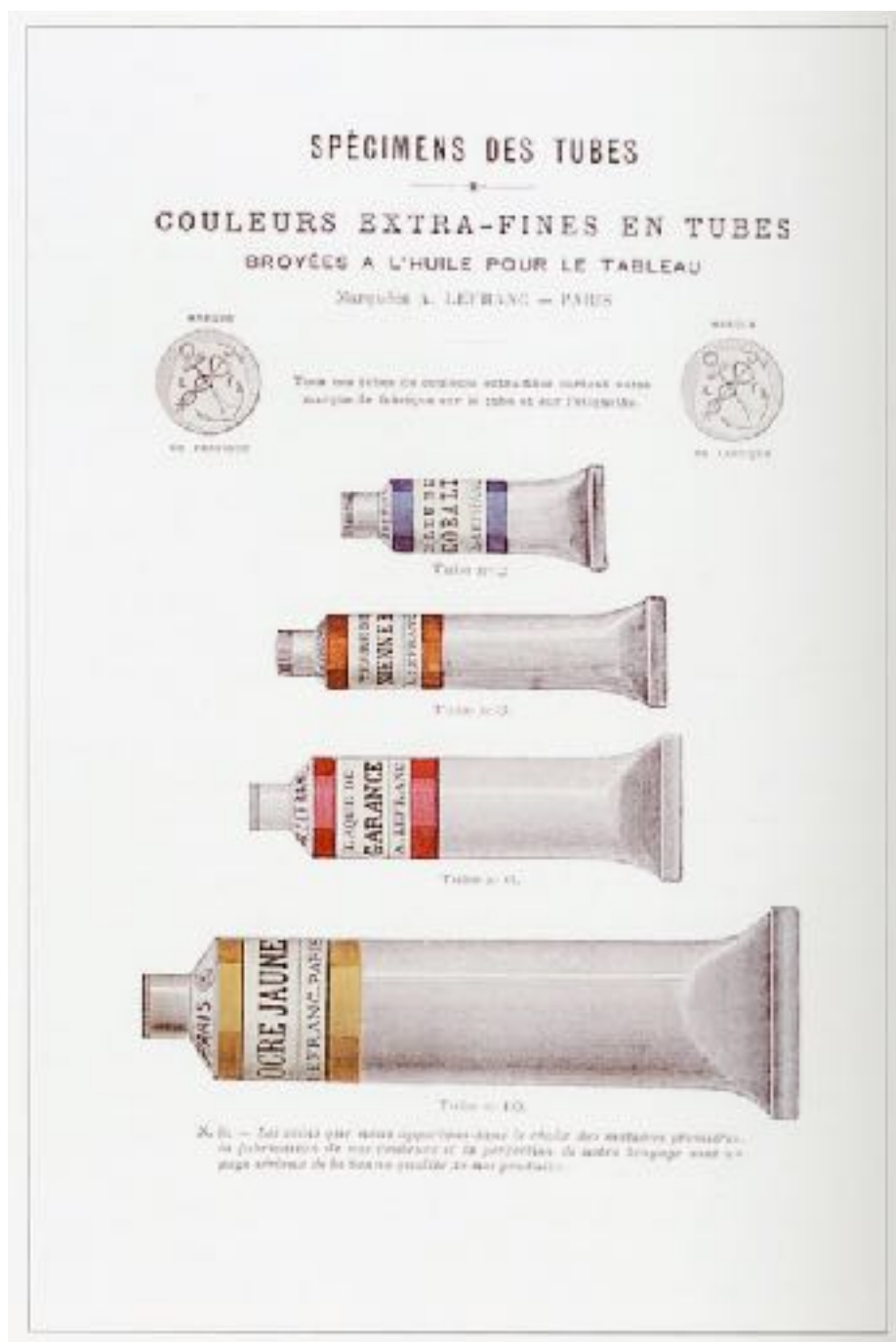
Charles Moreau-Vauthier – Bara halála

Vauthier elgondolkodott, azon mi lenne a legcélravezetőbb módszer arra, hogy ezt feltérképezze és végül arra jutott, hogy megkereste Monsieur Lefrancot, aki a híres Párizsi Lefranc et Ce. művészfestékgyár tulajdonosa volt. Megkérte őt, hogy készítsen egy statisztikát arról, hogy a 19. században a működésük során, az új színek bejelentését követően, melyik színből mennyit adtak el.

Arra gondolt, hogy így megállapítható egy rangsor a különböző színek népszerűségét tekintve, és ez nagyjából reprezentálni tudja a színhasználati szokásokat. Vauthier az eredményt le is közölte 1922-ben megjelent *Comment on Peint Aujourd'hui* c. könyvében.

Részlet a Párizsi Lefranc cég 19. századi festék katalógusából.

Vauthier felmérésének eredménye

A felmérés adatai nem meglepő módon azt mutatták ki, hogy a legtöbbet az ólomfehér színből adták el. Hiszen a fehérből egyébként is sokkal többet használunk mi festők, és bár akkor már elérhető volt a cink fehér is, de tudjuk, hogy az ólomfehér rengeteg olyan tulajdonsággal is bír, amelyeket nem lehet más fehérekkel kiváltani.

A lista számos érdekességet tartogat azok számára akiket mélyebben is érdekelnek a festészetben használatos pigmentek. De ami a lista eredményében a legmegdöbbentőbb volt, hogy milyen sok rossz reputációjú pigment szerepelt a listán. Rossz reputáció alatt azt értjük, hogy a történelem folyamán, egyes pigmentekről egyértelműen kiderült, hogy káros hatással vannak a festményre. Ezek a káros hatások sok mindenben megnyilvánulnak. Ilyen pl. a cinkfehér közismert repedezési hajlama, az eredeti Kármin lakk vagy a nedv zöldek (a növényi nedv zöldek) színeinek korai és erőteljes fakulása, a bitumen képekre kifejtett sötétítő hatása stb.

Szóval a listából az derült ki, hogy rengeteg köztudottan rossz tulajdonságú hagyományos pigment helyett hiába voltak megbízhatóbb korszerű helyettesítő pigmentek. Valamiért a művészek mégis ragaszkodtak a hagyományos, megszokott pigmentjeik használatához, azoknak minden rossz tulajdonságával együtt.

Utószó

Valószínű, hogy a fenti okok miatt is ragaszkodott Munkácsy olyan erőteljesen a hagyományos, általa jó ismert festékek, és anyagok használatához.

Gyakorlatilag a festményein saját maga által is tapasztalt problémák felismerése volt az a gyújtópont, amikor végre rászánta magát, hogy változtasson az anyaghasználaton és kipróbálja a modernebb anyagokat is. Sajnálatosan ez a felismerés alkotói időszakának utolsó éveiben történt, így életművének legnagyobb részét a Bitüm által okozott problémák fenyegetik a mai napig is.

Emiatt a múzeumoknak és a restaurátoroknak nagyon sok problémát és fejtörést okoz Munkácsy képeinek megmentése, a festmények romlási folyamatainak megállítása.

Munkácsy Mihály esete intő példaként szolgál a mai festőgeneráció számára is, hogy a festészet több annál, minthogy a művészek a festék segítségével megfogalmazzák gondolataikat, megkomponálják képeiket. A festészetnek szerves részét kell képezze, a megfelelő anyagok és technikák ismerete és szakszerű alkalmazása is.

Sajnálatos tény, hogy ezen ismeretek elsajátítására napjaink alkotói vajmi kevés figyelmet fordítanak.

A szerző

Jelen könyv szerzője, Nagy Krisztián - KINVA. Magam is festő, alkotó ember vagyok, aki a festészet gyakorlásán túl fáradhatatlanul kutatom a festészet anyagainak összefüggéseit, és a Régi Idők Mestereinek anyaghasználatát, technikáit, titkait.

Ezenkívül fáradhatatlanul dolgozok azon az ideán, hogy Magyarországon is kialakuljon az a fajta élénk és aktív párbeszéd az alkotók között, ami a Nyugat-Európai és az Amerikai művészeket jellemzi.

Szükséges lenne, hogy minél több művész, alkotó írjon blogot, vagy akár könyveket is, ahol megosztja a nyilvánossággal is azokat a tippeket, trükköket melyeket megismert. Kívánatos lenne, hogy a művészek minél több online és offline fórumon, párbeszédet folytassanak egymással az anyagokról és technikákról, és a festészetrel kapcsolatos minden kérdéstről. Ezáltal is gyarapítva egymás tudását, és gazdagítva hazánk festészeti ismereteinek tárházát.

Így szép lassan kialakulna ez a nyílt, titkolózásoktól mentes kultúra hazánk festészetében is.

Az elmúlt években magam is úttörőként fáradoztam ennek az ideának a megvalósításában. Jelenleg is aktívan blogolok, ahol igyekszem minél több értékes

tartalmat megosztani az érdeklődőkkel a festészet különböző szakmai területeiről. Ezenkívül hazánkban elsőként kezdtem el, a bőségesebb tudást megszerezni vágyó festők számára a festészet online tanfolyamokon való oktatását. Jelen sorok írásakor, 2017. szeptemberében már több mint 25 online festőtanfolyam érhető el a tanulni vágyóknak.

A tanfolyamok az <https://onlinefestotanfolyamok.com> címen tekinthetők meg.

Ezen kívül, hamarosan elérhető lesz, Magyarországon elsőként egy szakmai tartalmú Online Festőművész Portál is, ahol kifejezetten a festőművészettel és a rajzzal kapcsolatos szakmai írások, információk lesznek elérhetőek.

A szakmai oldal a <http://festomuveszmagazin.com> címen érhető el, hamarosan. Ez az oldal hivatott felváltani a korábbi KINVA ART Festőművész blogot, amely jelenleg az Online festőtanfolyamok oldalon üzemel. Az új portál az eddigieknél szélesebb körben fog ismereteket átadni, sokkal gazdagabb tartalommal mint korábban.

A fentiekén kívül jelenleg fejlesztés alatt áll, de hamarosan egészében megtekinthető a szerző saját, személyes oldala is, a <http://kinvafestmenyek.com> oldal, ahol elsősorban alkotásait mutatja be, és személyesebb hangvétellű bejegyzései lesznek olvashatók.

A blogoláson és az online oktatáson kívül, van egy e-könyv programom is, amelynek keretein belül, időről-időre igyekszem minél színvonalasabb információkat megjelentetni, ingyenesen letölthető elektronikus könyv formájában is.

N A G Y K R I S Z T I Á N - K I N V A

Munkácsy Mihály

A M A G Y A R F E S T Ő G É N I U S Z
F E S T Ő T E C H N I K Á J A

Munkácsy Mihály a Magyar
festőgénius, anyaghasználatát
bemutató könyv

K I N V A A R T K Ö N Y V E K